
UDK 801.863-053.2

808.62-086.3

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno 24.06.1996.

Neda Pintarić
Filozofski fakultet, Zagreb

FONETSKE OSOBITOSTI ZOO-PUERITIVA

SAŽETAK

Autorica navodi osobitosti dječjeg jezika u fonetskoj i prozodijskoj strukturi hrvatskih pueritiva koji se mogu definirati kao sekundarni oblici dječjeg jezika temeljeni na intimnoj komunikaciji među ljudima i njihovim ljubimcima.

Pueritivizirani fonemi pokazuju promjene u izgovoru (kvalitativne i kvantitativne) kao i u prozodiji, posebno u naglasku i boji glasa. Pragmatična funkcija pueritiva je isključivo emotivna, što znači da fonetska i prozodijska struktura pueritiva pokazuje samo njihovo emocionalno (tj.) pragmatično značenje, te da oni nemaju semantičnog značenja (odnosno da su to značenjski "prazne" riječi).

Ključne riječi: pueritivi, zoo-puteritivi, dječji jezik

UVOD

Proučavanje ljudskoga govora ne može zaobići početke izražavanja koje je višeslojno: od neartikuliranih zvukova (smijeh, krikovi, plač, gukanje) do artikuliranih glasova kojima se stvaraju prvotne riječi. Razvojne stupnjeve prolazi i neverbalno izražavanje pokretom: motorika djeteta najprije je nesigurna i nesvjesna, a kako se širi dječje iskustvo, tako i pokreti postaju sigurniji da bi na kraju osvješćivanjem nastale simbolične geste-pokreti kao motorična značenja. Razvojna psiholingvistika prva je počela shvaćati važnost govornog procesa u djeteta i tako je nastao znanstveni pojam, termin - dječji jezik (child language, język dziecięcy). Lingvisti se također zanimaju za *dječji jezik* nastojeći uspostaviti njegovu strukturu, gramatiku, pravila. Baudouin de Courtenay je još 1871. počeo istraživati "žive jezike" i obraćati pozornost na korist istraživanja dječjega govora za lingvistiku. On u tu svrhu počinje promatrati i zapisivati psihički razvitak svoje petero djece. Radio je to punih 19 godina (1885-1904) i prikupio čak 13 336 stranica rukopisa, od čega je 11 452 stranice (397 bilježnica) posvetio razvitku govora svoje djece, a ostatak su primjedbe o fizičkom i psihičkom razvitku te djece. Ovi dnevници obuhvaćaju prve dječje krikove i gugutanja, zapisane fonetskom transkripcijom koju često prati i notni zapis melodije. Zvukovno-glasovno izražavanje (vokalizaciju) nazvao je "fonacijom", a objašnjenje njezina značenja "cerebracijom". Tome prethodi "opis situacije" u kojoj se dijete izražavalo, npr. "maze se s njom; zadovoljna je, smiješi se". Fonacija u toj situaciji bila je g : i, a cerebracija : zadovoljnost (str 215). Poljaci su 1974. izdali izbor iz tih zapisa pod nazivom "Spostrzeżenia nad językiem dziecka" (Promatranje dječjeg jezika ili spoznaje o dječjem jeziku). Danas, kad govor ulazi u središte jezikoslovne pozornosti, počeli su se mnogi baviti i dječjim jezikom. Nedavno je Ewa Wolnicz-Pawłowska (1995) iz Warszawe napisala članak o "intimnim nazivima u najnovijoj poljštini". Ona u literaturi navodi i termine afektivni i afektonimi, što ih je predložio Jacek Perlin. Intimnost i afektivnost zaista su dvije bitne osobine dječjeg jezika.

Kad se spomene sintagma "dječji jezik", svakom od nas nameću se asocijacije dječjeg tepanja, tj. krivog izgovora fonema. Takvo tepanje djece doživljavamo kao nešto nježno, mazno, ugodno, dobroćudno. Zato i odrasli ne oponašaju "dječji jezik" samo u razgovoru s malom djecom, nego to proširuju i na bliske ljude i životinje s kojima su u komunikaciji. Oponašanje dječjeg jezika kod odraslih u etologiji se naziva infantilizmom (Eibl-Eibesfeldt 1987: 179). "Zaljubljeni razgovaraju kao djeca obilno rabeći umanjene. Žene u nazočnosti muškaraca rado glume bespomoćnost, a njihovo dječje ponašanje izaziva u muškarcu želju za pružanjem zaštite. Žene glume da su naivne te slušaju pažljivo i ono što im je dobro poznato kako bi muškarac uživao u nadmoćnosti, savjetodavnosti i dobronamjernosti". Zato Eibl-Eibesfeldt smatra da "infantilizmi spadaju u prirodan repertoar žena i - što je zanimljivo - imaju i tjelesne signale djetinjskosti. Čelo im je izbočnije nego u muškaraca, obrazi puniji i okrugliji, a kosti su im lica manje i nježnije. Dječje osobine lica dodatno se ističu šminkanjem. Obrazi se rumene bojom, usta se oblikuju u slatka ustašca za sisanje, oči se šminkanjem povećavaju" (ibid, 179), što daje dojam začudnosti i naivnosti. Sve to služi za smanjivanje i gašenje agresije u ljudima.

Zato se djeca, posebno djevojčice, koriste za pozdravljanje političara kako bi im pokazala nehinjenu dobrodošlicu, ljubav i podložnost.

Ako u raznim govornim situacijama ljudi oponašaju dječji jezik, tada je to svjesna uporaba znakova u emotivne svrhe striktno individualnog ostvaraja i ti znakovi prelaze u jezične znakove (usp. SJP, sv. III : 221 - *siusiac* = piškiti, pišiti, pikiti, pipijati).

I. CILJEVI I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje sam provela na vlastitim fonetskim zapisima tzv. zoo-puteritiva, tj. na primjerima tepanja momu psu Koriju na hrvatskom govornom jeziku. Ovi se pueritivi razlikuju od ostalih, jer u njih nema govornoga dijaloga (životinja odgovara npr. na pitanje *Dze ti je loptic a?* neverbalnim odlaskom do lopte, hvatanjem i donošenjem te lopte gospodaru). Zadatak ovoga rada jest pokazati ima li zakonitosti u modificiranju pueritivnih fonema, jesu li to fonemi dotičnog jezika te kakvu ulogu u pueritivima imaju prozodična sredstva (naglasak, boja glasa, intonacija, ritam, stanke, reduplikacije korijena i afikasa, eholalija).

Pueritivi se mogu prepoznati između ostaloga po specifičnom izgovoru fonema. Te specifičnosti pokušali smo izdvojiti kao elemente sustava koji je povezan s urođenim svojstvima ljudskoga govornog aparata. Tako npr. V. Tomanović povezuje osjećaj zadovoljstva vidljiv na muskulaturi lica s glasom "koji je muzički čistiji, viši i blaži" pa i "vokali postaju otvoreniji". Pritom citira O. Jespersena (Lehrbuch der Phonetik: 24): "Osmijeh radi povlačenja kutova usana u stranu utječe na vokale koji ne bivaju sasvim zaokruženi". (Tomanović 1950: 3) Zato npr. i preko telefona osjetimo kad se nešto izgovara kroz smijeh. Tomanović konstatira da su "umekšani palatalni glasovi koji se rabe kad se tepla malom djetetu postali također u svezi s izrazom lica. /.../ palatalni mekani izgovor glasova dobiva se pod utjecajem položaja usta pri izrazu nježnosti, štoviše, glasovi *ć*, *d*, *lj*, *nj* zamjenjuju se tvrdim glasovima koji im odgovaraju (neće umjesto neće...)" (ibid.: 19). Tomanović navodi primjere iz dubrovačke okolice gdje se događa upravo obrnuto, omekšavaju se glasovi: od' i s'atki mal'i (ibid.: 19/20) itd. Iz njegovih se primjera vidi "da se ispred bilo kojih samoglasnika suglasnici *z* i *t* izgovaraju umekšano kao *d'* i *t'*, glas *z* kao *z'* ili kao *d'* ili kao *dj*; *s* kao *s'*; ali i kao *š'*; *š* kao *s'* ili kao *ć* (ali i kao *s*: sto mjesto što); glas *c* kao *ć*; *k* kao *k'* ili *ć*; *l* kao *l'* ili kao *j*; *n* kao *n'*. Položaj usta pri kojemu se ove riječi ovako izgovaraju spada u "slatki" izraz usta o kojemu govori Wundt (izraz kojim se iskazuje "bilo koje ugodno ili radosno duševno raspoloženje" Die Sprache I: 114). Pri takvom izrazu i položaju jezika i njegovi pokreti slični su položaju i pokretima koji se prave kada se kuša nešto slatko: vrh jezika se pokreće naprijed i pravi pokrete prema tvrdomu nepcu, pa je razumljivo da se u takvom slučaju prave umekšani, palatalizirani glasovi /.../; izgovor nekih dječjih riječi se učvrstio; od tih su riječi neke zabilježene i u rječnicima kao dječje riječi, a neke su izgubile značenje dječjih riječi i postale obične: *ćeća/ćeka/seka*, *ćaća/tata*, *Sanja/Aleksandra*, *Tadžio/Tadeusz* (ibid.: 20 i 22).

Ima nekoliko razloga zašto treba odvajati pueritivno tepanje djeteta od životinjskih pueritiva kojima se služe odrasli u obraćanju svojim kućnim ljubimcima. M. Zarębina (1965) navodi 9 specifičnosti dječjega govora (str. 19-27) kojima dodajemo sličnosti i razlike u odnosu prema životinjskim

pueritivima navedene iz osobno prikupljenoga korpusa.

1. Dijete rabi niz slogova bez značenja kao da govori materinskim jezikom; u pueritivima izgovoreni znakovi imaju ili semantično ili pragmatično značenje i ti su znakovi riječi koje su artikulacijski malo iskrivljene imitirajući dječje tepanje. Međutim moguće je da i odrasli nižu glasove bez značenja dok tepaju kućnom ljubimcu (npr. joj, dzoj, dzoj, dzoj, ufko-cufko-pufko-bufko i sl.).

2. U artikulacijskom razdoblju dijete izgovara zvukove koje poslije uopće neće rabiti, dok se u pueritivima sustavno zamjenjuju fonemi, makar bili i nepostojeći u dotičnom jeziku.

3. Dijete razumije bez govorenja i govori bez razumijevanja, slično se događa afazičarima. Tepajući odrasli uvijek govore s razumijevanjem, ali to je pragmatično razumijevanje koje često nema semantičnih značenja (npr. hajde-sjedi/lezi/čekaj kontradiktorne su upute u kojima je svakome jasno da prvi dio "hajde" nema leksično značenje "idemo", nego je nukajuća partikula za obavljanje radnje u glavnom glagolu - sjedi/lezi/čekaj). Početak govora nastupa tek kad se u djeteta pojavi nova funkcija govornoga glasa s fonološkom vrijednošću, kaže Zarebina, a ta je funkcija već razvijena pri uporabi pueritiva.

4. Kratke riječi često od dva sloga ili samo jednosložne označuju cijelu rečenicu, dok u pueritivima može biti i obrnuto: gomilanje riječi zapravo je gladenje riječima, više riječi može značiti samo jedan pojam, emociju.

5. Onomatopeje kod djeteta mogu biti spontane (različiti neartikulirani zvukovi, hrcanje, cmoktanje) i konvencionalizirane (vau-vau, hop, hop-la, hop-sa-sa, papati). Sa zoo-pueritivima isto je tako.

6. Dijete uči riječi imitirajući odrasle i često pita *što je to* ili *kako se zove, što radi* i sl. da bi dobilo odgovor i tako proširilo znanje o svijetu. U pueritivima su pitanja obično retorična ili nisu postavljena da bi se na njih odgovorilo riječima, nego emotivno i neverbalno.

7. Učenje djeteta ostvaruje se namjerno (heteroedukacija intencionalna), jer ga radoznalost potiče na to učenje, dok je kod pueritiva glavni agens emocionalnost, želja za izražavanjem nježnosti i ljubavi te želja za poslušnošću.

8. Dijete u govoru rabi tri stila, kako pokazuju Zarebina i Ohnesorg. Jedan je površan, nerazgovijetan (niedbaly), koji dijete rabi za sebe i među svojim vršnjacima, drugi je brižljiv, istančan, razgovijetan (staranny) - kad razgovara s odraslima i nastoji izgovarati foneme razgovijetno, a treći stil je umilan (pieszczotliwy), kad se dijete umiljava, mazi u govornoj komunikaciji. U životinjskim pueritivima rabe se drugi i treći stil, jer je njihova uporaba vezana za izdavanje naredaba i prekoravanje (razgovijetan stil) te za maženje, pokazivanje emotivnosti (umilan stil).

9. U dječjem jeziku dolazi do značenjskih pomaka zbog nerazumijevanja granica morfema (npr. riječ tenisówki/tenisice dijete je razumjelo kao te nisówki/te nisice. U pueritivima postoji i homonimija zbog promjene fonema u riječi (tuc`i = trči, a ne tuci; bicemo = brišemo, a ne bit ćemo).

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

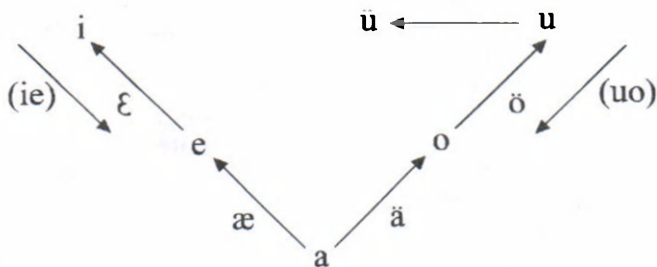
Budući da smo istraživanje provodili unutar fonetskih i fonoloških zakonitosti, izdvojiti ćemo osnovna načela fonemizacije zoo-puteritiva s obzirom na samoglasnike i na suglasnike te s obzirom na prozodične specifičnosti.

2.1. Načela fonemizacije zoo-puteritiva

Do izmjene fonema u uporabi zoo-puteritiva dolazi u izgovoru samoglasnika i suglasnika. Radi se o izgovornim promjenama unutar samoglasničkog trokuta kao i o izmjeni suglasnika po načinu i mjestu izgovora.

2.1.1. Izgovor samoglasnika

U samoglasničkoj strukturi zaokružuju se usne i kod neokruglih samoglasnika, jer se pri tepanju usne zaokružuju i izbacuju naprijed. Vokali se diftongiraju ili prilagođuju mimici ovisno o govornoj situaciji. Pri osmijehu usne se u kutovima izdužuju pa se mijenjaju i vokali koji se inače izgovaraju zaokruženim usnama. U vokalnom trokutu događaju se pomaci izgovora fonema prema naprijed, samoglasnici se miješaju između sebe te se ostvaruju diftonzi. Tzv. nečistih samoglasnika i diftonga nema u hrvatskom književnom jeziku, ali su dobro poznati u hrvatskim dijalektima.

Npr. drugačije je *a* u riječi *daj*, a drugačije u pueritivu *d'aj* (molba) ili *dæi* (uz osmijeh u igri). Drugačiji je *o* u *dodji* (naredba), nego u *dodji* (molba). *E* u pueritivu je sličnije vokalu *i* (*pæso*, *bl'eskica*) ili pak vokalu sličnom mađarskom ili njemačkom *ö* (*boko* = beko < blesavko). Ovdje se radi o utjecaju okruglog vokala poslije sloga na vokal *e*, a presudna je i promjena boje glasa pri tepanju. (Slično je načelo vokalizacije u mađarskom, gdje se slabi samoglasnici mijenjaju prema jakim). *I* postaje više prednje od književnog poslije umekšanih suglasnika: *v'idi*. Ako se izgovara zaokruženim usnama, *i* on postaje zaokružen (*bubüc'a*) i nešto reduciran da se usne što manje mijenjaju u izgovoru. *U* se izgovara s još izbočenijim i okruglijim usnama nego u običnom govoru (*buuudzo*).

Nepostojani vokal *a* može ostati u riječima (*pasic*), a može se pojaviti i nestandardno nepostojano *e* (*pesek*>*pecek*>*pesunjica*; *peso*>*peco*). *E* je ovdje zatvorenije od standardnog, bliže *i*-u. U nekim hipokorističnim deminutivima nepostojano *a* može pravilno izostati: *psinica*/*pcinica* *psinusnica*/*pcinucnica*.

Mijenjanje kvalitete vokala u hrvatskom naglasnom sustavu može se rabiti u hipokristične svrhe, ali promjena nije nužno uvijek u hipokrističnom obliku (*mačka*>*maća*, ali *maćan*; *zéc*>*zéko*, ali *zèkan*). U primjeru *mèdvjed*/*mèdo* dolazi do promjene naglasaka u hipokristiku. No, mogu biti i dva hipokristika s različitim duljinama: *zlócko*>*zlóco*. Dakle, samoglasnici se u hipokristiku mogu promijeniti iz kratkosilaznog u dugouzlazni, dugosilazni može postati dugouzlazni ili su oba silazna. Ima primjera gdje se u hipokristiku krati samoglasnik iako se radi o višesložnoj riječi (*pésó*, ali *pèsek*) (usp. Pintarić 1995).

2.1.2. Izgovor suglasnika

Suglasnički je sustav daleko kompliciraniji u izmjenama. U hrvatskom fonološkom sustavu nema svaki fonem opoziciju meki: tvrdi, a ipak se u pueritivima rabe meki parnjaci (*d':d*, *t':t*, *z':z*, *s':s*, *k':k*, *g':g*, *l':l*). I obrnuto, može doći do otvrdnjavanja palatala (*neću* - *necu*) ili do njihova drugačijeg izgovora (*nec'e*), gdje se ostvaruje manji pomak jezika prema tvrdom *necu*. Ivo Škarić tvrdi da su "glasnici preoblikovani spljoštenim razlikovnim oblikom stanjeni (umekšani)" (1991:128) pa odnos *é:c* on ne smatra otvrdnjavanjem, nego spljoštenošću i umekšanošću. U izgovoru suglasnika dolazi i do njihova kraćenja u deminutiviziranim imenima, što može izazvati sljedeće alternacije (Stanislav: Stasio - *s: s'*, Taudusz: Tadzio - *d:dz* /Tomanović: 22/; *cuce*, *cuc'e*, *cuće* - *c:c'* /*č*).

Ispadanje suglasnika također je specifičnost pueritva : *bles'avko*: *bec'avko*: *bles'ko*: *beko*; *gle:g'e* u suglasničkim skupinama *bl-*, *gl-*, *zl-*, *sl-*, *dl-* (*dzoko*, *Zekoslav Dzekocav*, *slatkica*>*cakica*/*c'akic'a*; *slinko*>*cinko*/*c'insko*; *dlakonja*>*d'akonja*/*dakonja*) *l* ispadne, suglasnik ispred njega može ostati kakav je bio, može se i umekšati dodavanjem *jote* (*gjedaj*) pa zapravo *l* prelazi u *j* (*lajavac*>*jajavac*). Suglasnik koji ostaje može prijeći u svoj meki par (*g>g'*) ili u drugačiji suglasnik po mjestu izgovora (*zdz'/dz*; *sc*). Ima slučajeva da suglasnik uz *l* na početku riječi ispadne *zlockani*>*lockani*) ili se skupine *sl-*, *zl-* pretvore u *šl-*, *žl-* (*šlatkic'a*, *žloc'kica*). Pueritivnost se stvara glasovima koji odudaraju od standardnih oblika, ali su im istovremeno vrlo bliski.

Lj se depalitalizira u *l* (*smrduljak*>*cmadulak*; *tuljan*>*tulan*; *ralje*>*lale*) ili ispada nakon prijelaza u *l* (*ljubavi*>*lubavi*>*ubavi*).

Slično se događa i sa suglasnikom *r* ako se on zamijeni s *l* (*Gremlinčić*>*Glemincic*, *ruža*>*luza*/*luz'a*; *trupčica*>*tlupčica*) ili ispadne i izazove promjene suglasnika koji ostane na početku riječi (*dragica*>*dagica*/*d'agica*/*djagica*, *smrad*>*cmad*; *prase*>*pace*). Suglasnik *r* često se pretvara u samoglasnik *u* (*Svrćo*>*cvuco*; *svrbi*>*cvubi*; *trbuščić*>*trbuscic*) ili *a* (*smrduljak*>*cmadulak*) ili *i* (*mrkvice*>*mikvice*; *mrvice*>*mivica*; *trbuščić*>*tibica*). Može se dogoditi da prijeđe u *j* prije no što otpadne (*ribica*>*jibica*>*ibica*).

I *nj* se slično kao *lj* depalatalizira, tj. pretvara u *n* (šnjofko>cnofko; njuškica>nuckica>nukica).

Suglasnik *l* mijenja se u *j* (pilence>pijence; maleni>majeni).

Na početku riječi suglasnici mogu ispasti i ako je iza njih samoglasnik, tada riječ počinje samoglasnikom, što se u standardnom jeziku izbjegava, (ruža:uz'a, jesi:ec'i, ribica>libic'a, lijenčina>encina; ljepotica>epot'ic'a; reponja>leponja>eponja; jezik>ezdik). U govoru se to događa ako je na početku fonem *h* koji ima specifični status (hodi>odi, hajde>ajde, halo>alo itd.).

Vrlo rijetko se rabe fonemi *č*, *dž*, *š*, *ž*. Oni se pretvaraju u *c'*, *dz'*, *s'* ili *z'* ili u *c*, *z*, *s* i *dz* (miš>mis/mis'). Čest je i fonem *dz* kojega u standardnom izgovoru susrećemo samo kad se nađe sibilant *c* ispred zvučnoga *g* (otac ga je...). U pueritivima ga rabimo u raznim položajima: gdje si mi>dze/dz'e s'i/ci mi; zločko mali>dzoko/dz'oko maji. Sibilant *c* javlja se često u deminutivnim riječima pa nije čudo što se u pueritivima čuje gotovo u svakoj riječi i što se mnogi glasovi u pueritivima pretvaraju upravo u *c* (caponja, pacunjica, cupunica-gupunica, cucenac, moklica, pčetance je gladnicasto).

Suglasnički skup *sp-* na početku riječi gubi početno *s-* (spavati>pavati) ili se gubi cijeli skup (spavati>ajati). U obliku ajati događa se zamjena *v* s *sjot*, radi lakšeg izgovora, naime, *j* je bliže *a-*u nego *v* koje je sasvim na početku usne šupljine.

Skupina *sk-/šk-* na početku riječi mijenja se u *ck/c'k*, *šk* ili ostaje *sk/šk* (skakavica>ckakavica c'kakavica/škakavica), a u medijalnoj poziciji pojednostavljuje se tako da ostaje samo *k* (miško-piško>miko-piko; njuškica>nukica ili samo *š* (mišo-pišo).

Skupina *st-* na početku riječi također se svodi na jedan suglasnik *t* (šta mi radiš>ta mi ladic), i ne može biti obrnuto: ša mi radiš.

Pt- u inicijalnoj poziciji gubi *p* (ptičica>ticica).

Kako vidimo, sekundarni pueritivi, tj. oni koje rabe odrasli za tepanje, u koje spadaju i zoo-pueritivi, nastoje izmijeniti fonemsku strukturu jezika uvodeći izmjene u obliku omekšivanja tvrdih fonema ili otvrdnjavanja mekih. Rabe se i alofoni koji se u standardnom jeziku izgovaraju malo drugačije (npr. *t'/c'*, *s'*, *z'*, *d'/dj'*). Tepanje pretpostavlja uporabu drugačijih ali sličnih fonema jednog jezika kako bi se riječi ipak prepoznale. Za životinjske pueritive to prepoznavanje nije važno, ali za ljudske pueritive jest, jer su oni dijalogni oblici. Primarni pueritivi koje izgovaraju djeca iskrivljeni su, jer dječji govorni organi još nisu sasvim razvijeni kao vjerojatno ni sluh. Kad djeca nauče posve govoriti, počinju rabiti sekundarne pueritive kako bi ostvarila blizak odnos s osobom koju vole. Dakle, bit uporabe sekundarnih pueritiva jest emocionalnost, umiljavanje.

Osim navedenih modificiranih fonema u pueritivima se rabe i neartikulirani zvukovi - onomatopeje ljubljenja, srkanja, cmoktanja, režanja, frktanja te raznih interjekcija koje se ne mogu zapisati, a znače npr. čuđenje ili strah (udišno *h*), gađenje (bee, blj), plač, smijeh itd. Ti zvukovi spadaju u neverbalnu komunikaciju i zato ih nismo ovdje proučavali.

2.1.3. Prozodične specifičnosti zoo-puteritiva

Prozodične osobine životinjskih pueritiva postižu se ponavljanjem dijelova riječi (korijena ili afikasa, modificiranih korijena i modificiranih afikasa): bupcica-tlupcica, bubica-trubica, cupica-glupica, koko-dzoko, kokani-dzokani. cacaci-becavi, kako-dako, cup-glup, cakonja-makonja, cakolica-makolica. To su višesložne, dvosložne ili jednosložne riječi koje služe kao imena od milja, puertivizirani hipokoristici (npr. za psa). Semantično se oni temelje na negativnim osobinama psa, kao što je nespretnost, šašavost, blesavoća, glupost, čupavost, dlakavost, a samo ponekad na pozitivnim osobinama (cako-mako od slatki, djagica-sjatkica od drag, sladak). Međutim, značenje ovdje nema nikakvu ulogu. Radi se jednostavno o igri ponavljanja samoglasnika ili slogova radi izražavanja pozitivne emocije. J. Ciešlikowski smatra da je riječ sama po sebi sadržaj zabave i to svojim zvučanjem, ritmom i značenjem (1985: 219). M. Zarebina navodi da su eholalija i metalalija posebno važna faza u dječjem usvajanju jezika. Ta igra riječima u pueritivima je prisutna kao oblik milovanja glasom. Ponavljanja i variranja sličnih slogova slična su ritmičnim pokretima ruku pri glađenja ili skakanju, pljeskanju, pokretima od veselja. Kao što kod djece reduplikacija epiteta za neki predmet ili radnju uvećava razmjer ili emociju dotičnoga predmeta ili radnje (Ciešlikowski: 231), tako i ovo ritmično ponavljanje u varijacijama pokazuje jačinu emocije i želju za njezinim trajanjem. Navedeni nadimci psu imaju i notu humora koja je također sastavni dio emocije, ugode, zabave.

Metode tvorbe životinjskih pueritiva ovdje se ne razlikuju od dječjih. Kao mala ja sam rado jela sve, ali sam posebno voljela krumpir-pire. Iz želje da što dulje uživam u njemu prozvala sam ga: pikaka-pakaka-pikaka-makaka. Ovo je moj individualni naziv, ali je u njemu sadržan opći princip u odnosu emocionalnosti i nazivanja, princip kojim se riječi eholalično duže da bi se pokazala ljubav prema njihovom označenom.

Igra riječima na bazi ponavljanja, rime i čarobnih nerazumljivih formula prisutna je u dječjim brojilicama o kojima piše Piskarowa (1988), Kekez (1993) i već spomenuti Ciešlikowski (1985). On navodi da je "dječji jezik zvučan, melodičan, pun aliteracija, jedno- ili dvosložan" (str. 242). Dijete stvara kalam-bure, kaže Ciešlikowski navodeći primjer *mamut* i *tatut*, igra se ritmom, (Jurek-ogórek, ciocia-klocia, slično hrvatskom Emica-kremica, Čedo-medo-poprdedo) koji često ne znači ništa nego je zvukovno i glasovno spontana proizvodnja riječi (npr. kunda, munda karamunda; dunda, bunda, paramunda). Igra rimom može imati i značenje ruganja, jer djeca proživljuju različite tipove emocija.

Dijete ne samo da se poezijom izražava, kaže Ciešlikowski, ono "poezira", tj. poezija je za njegov čin, kao ples, skakanje, zabava, to izlazi iz njega, jer ono mora govoriti, vikati, klicati, dozivati (248). Odrasli također imaju potrebu izražavanja ljubavi i to čine sekundarnim pueritivima, izgleda po istom principu nesvjesnog iskrenog izraza kao što to čine djeca.

Igra ritmom može se provoditi u pueritivima i razdvajanjem riječi na slogove s naglaskom na posljednjem slogu, što za standardni jezik nije moguće: pa-si-šte, mo-je, je-dno. Ovo skandiranje praćeno je neverbalnim kretnjama zagrljaja i ljuljanja u ritmu.

Boja glasa (timbre) urođena je svakomu, tj. kako kaže I. Škarić, “stalna sastavnica boje glasa ishodi iz organskih osobina čovjeka, nasljednih i stečenih, ali i iz načina uporabe glasovnih organa, na što odlučno utječu kulturalni čimbenici. (...) biološkim se osobinama glas opisuje kao dječji (...)” (Škarić, 1991:291). Ipak uglavnom kroz boju glasa prepoznamo kad govori dijete, kad žena, kad muškarac, jer su glasnice kod njih različite veličine. Osim toga, boju glasa druge osobe možemo namjerno imitirati i u pueritivima, imitirajući tanki glasić djeteta. (npr. Ma ta ci mi to napavio? Dzokani jedan). To se ne može zapisati fonemima.

Ritam govora povezan je inače s otkucajima srca. Kod pueritiva se obično rabi rima i ponavljanje ili redupliciranje, što dovodi do žive ritmizacije poput one u glazbi.

Melodija izgovora povezana je s ritmom i s naglaskom. Glasom kao da se miluje kad se vokali ponavljaju dugosilaznom ili dugouzlaznom melodijom: Ko je moj maaali paaaac? Eci mi doooobar, eci, daaaa, ma neeecego staaa. Naglašavanjem slogova u riječi u rečenici zaista se dobiva nešto poput pjevanja, što je također nemoguće zapisati grafemima (npr. moje cako maaajo - u zadnjoj je riječi naglasak na prvom njenom slogu koji se melodično diže uz dugosilazni akcent; Ma joj, kad te jaaa, dznaaas! ili Doco catki! ili dobrica moja catka). Samoglasnici u naglašenoj riječi dulje se jače nego obično, naglašena su prva i posljednja riječ u rečenici. U posljednjoj riječi naglašen je prvi slog ili je naglašena cijela riječ. Z. Adamiszyn (1992) zapisao je govorni akcent u rečenici tako da je naglašenije slogove uzdigao u polured. On je proučavao spontane razgovore i uvidio da se u njima kvantiteta naglasaka rabi u ekspresivne svrhe te da postoji brz tempo govora i jaka ekspresivnost u tim tekstovima (Adamiszyn, 1992:105).

Ponavljanje riječi mogu biti posebno naglašene: *ne* dam da me gidzes, *ne* dam i gotovo. Naglašeni su prvi slogovi riječi koje označuju negaciju, što zvukovno dovodi do onomatopeje, blage svađe, cjepkanjem na slogove i plačnom intonacijom.

Kroz *naglasak* u riječi može se očitati radi li se o upozorenju, o naredbi, prijekoru ili pak o maženju, dozivanju i sl.: Kooriiii! (upozornje, naglasak na kraju riječi se uzdiže i spušta kao opomena, uz njega ide neverbalno micanje kažiprsta naprijed-natrag), Kooriii! (radost što je došao kući, naglasak je na prvom slogu, dugosilazni), Kori! (dozivanje, prvi slog uzdignut, drugi spušten, ali su oba produžena, Kori! (Ne to!, u jakoj zabrani naglašen je prvi slog, oba su sloga kratka, što konotira ljutinu).

Prekoravanje se obično ostvaruje kratkim i silinom obilježenim naglaskom na prvim slogovima najvažnijih riječi: *Sram* te bilo, *zločesti* jedan, *šta* si to radio!. Tada se svi fonemi izgovaraju ozbiljno, bez tepanja, potpuno standardizirano. Ako je napravio neku psinu, a ne ljutim se na njega, reći ću: Ma ta ci mi to ladio, cam te biiijo! Dakle, uporabit ću gotovo iste lekseme kao u ljutnji, ali ću ih izgovoriti pueritivno i oni će imati značenje ljutnje.

Šaputanje je čest nevakalni oblik maženja. Tada razumijevanje zaista nije važno i riječi se nižu bez nekog ritma i reda, kako nadolaze asocijacije, bez pauza, jer pas uživa u toj bujici šaptanja, a ja kao pošiljatelj želim da on uživa i zato ih nižem što dulje mogu (Epica moja, cupica moja caka, ko je moje najboje pčetance, Kori je moje najdadze majo cuce, cupko moj catki mali, cakica moja

najlepca, najlepčica moja mala catka...). Uglavnom se čuju suglasnici *c*, *c'*, samoglasnik *a*. Cjeline se odvajaju tako da se prva riječ u sintagmi naglasi dugim uzlaznim akcentom bez obzira kakav je inače akcent u toj riječi.

3. ZAKLJUČAK

Ovaj kratki pregled modificiranja fonema i njihovih skupina u životinjskim pueritivima možemo završiti prikazom sljedećih osobitosti:

1. Kvaliteta samoglasnika mijenja se pod utjecajem mišića lica, ovisno o situacijskim momentima smijeha, tepanja, naredaba (zaokruženje usana ili izduživanje usana u kutovima). Izgovor vokala kreće kao i u književnom jeziku iz dubine usne šupljine prema van, ali je vokalni sustav bogatiji za prijelazne oblike i diftongizirane samoglasnike.

2. U suglasničkom sustavu postoji nekoliko modifikacija:

a) palatalizacija nepalatalnih suglasnika, odnosno depalatalizacija palatalnih;

b) zamjena suglasnika različitih ili istih po mjestu izgovora;

c) zamjena suglasnika samoglasnikom ili jotom;

d) ispadanje suglasnika na početku riječi ili ispadanje jednog suglasnika u suglasničkoj skupini.

e) uvođenje nepostojećih glasova

Rabe se svi suglasnici jednog jezika uz dodatak njihovih za tepanje tipičnih omekšanih ili otvrdnutih alofona.

3. Specifičan emotivan odnos izražava se različitim prozodijskim oblicima kao što su ponavljanja slogova, rima i igra glasovima i riječima, naglašavanje pojedinih riječi u rečenici, šaputanje, ritam i boja glasa, rabljenje melodije i duljenje samoglasnika u svrhu glasovnog imitiranja gladenja. Ovi "nejezični" oblici, zvani još i "paralingvističkim" oblicima (Rot 1976) ili "vrednotama govornog jezika" (Guberina 1986), mogu se zabilježiti jedino magnetofonskim zapisom što bi omogućilo onda eksperimentalnu fonetsku obradbu. Njihova je uloga u govoru pueritivna, tj. oni pokazuju tip emocije: ljubav, veselje te ljutnju i mržnju kroz dvije krajnosti koje se mogu izražavati bez obzira na izbor riječi u takvim emotivnim rečenicama.

Zanimljiva bi bila i usporedba pueritiva u raznim jezicima jer bi se moglo vidjeti kako u drugim jezicima variraju fonemi i ima li nekih općih načela pueritivnosti ograničenih ljudskim govornim organima.

LITERATURA

- Adamiszyn, Z.** (1992). "Uwagi o wariantowości fonetycznej tekstu potocznego", u: *Język a kultura*. t. 5, Potoczność w języku i w kulturze, Wrocław, str. 103-109
- Babić, S.** (1991). *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. HAZU - Globus, Zagreb
- de Courtenay, B.** (1974). *Spostrzeżenia nad językiem dziecka*. Ossolineum, PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk
- Cieślowski, J.** (1985). *Wielka zabawa*. Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź
- Eibl-Eibesfeldt, I.** (1987). *Miłość i nienawiść*. PWN, Warszawa
- Guberina, P.** (1986). "Lingvistika govora kao lingvistička osnova verbotonalnog sistema i strukturalizam u općoj lingvistici", *Govor*. br. 1. Zagreb
- Kekez, J.** (1993). *Naizred (opis i izbor hrvatskih brojilica)*. Klek, Zagreb
- Pintarić, N.** (1995). "Pueritivi kao hipokoristični govorni oblici", referat održan na I. hrvatskom slavističkom kongresu, 19-23. IX. 1995. u Puli (u tisku)
- Rot, N.** (1976). *Znakovi i značenja*. Nolit, Beograd
- Szymczak, M.** (1981). *Słownik języka polskiego*. sv. III, PWN, Warszawa
- Tomanović, V.** (1950). "Izraz lica i izgovor glasova", *Godišen zbornik na Filozofskiot fakultet na Univerzitet vo Skopje*. Skopje, str. 3-32
- Škarić, I.** (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika, u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. HAZU - Globus, Zagreb
- Wolnicz-Pawlowska, E.** (1995). "Przezwiśka intymne w najnowszej polszczyźnie (motywacje i statystyka)", referat održan na 12. slovačkom onomastičkom kongresu, 25-26. X. 1995. u Prešovu (u tisku)
- Zarebina, M.** (1965). *Kształtowanie się systemu językowego dziecka*, Ossolineum, PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków, str. 19-27

Neda Pintarić
Faculty of Philosophy, Zagreb

PHONETIC CHARACTERISTICS OF CHILD LANGUAGE

SUMMARY

The author lists the special characteristics of child language in the phonetic and prosodic structure of Croatian "zoo-puterives" which can be defined as secondary child language used in intimate communicative situations between humans and pet animals.

Pueritivised phonemes show changes in pronunciation (changes in quality and quantity of phonemes) as well as in prosody, especially in the voice-pitch. Pragmatic function of these pueritives is strictly emotive, which means that the phonetic and prosodic structure of pueritives shows only their emotive meaning, and not the semantic one.

Key words: *puterives, zoo-puterives, child language*
